

ВИСНОВОК
про наукову новизну,
теоретичне та практичне значення результатів дисертації
Молоткіної Юлії Олександрівни
на тему «Функціонально-стильова диференціація
новітніх запозичень у сучасній українській мові»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 035 Філологія

Актуальність дослідження. Словниковий склад кожної національної мови змінюється, реагуючи на всі зрушення у лінгвосоціумі, модифікації лексикону детерміновані постійною дією екстра- та інтралінгвальних чинників. Один із потужних зовнішніх впливів – міжмовні контакти. На початку ХХІ століття через розширення міжнародних зв'язків України, розвиток інформаційних технологій, а також посилення глобалізаційних процесів відбувається активне проникнення в українську мову іншомовних слів, зокрема англізмів. Результати вербалізації новітніх явищ і процесів зумовлюють потребу постійного вивчення, вчасної фіксації й лексикографічного впорядкування запозичених лексичних одиниць. Усе зазначене свідчить про актуальність дисертації Ю. О. Молоткіної на тему «Функціонально-стильова диференціація новітніх запозичень у сучасній українській мові».

Дослідження Ю. О. Молоткіної пов'язане з науковим напрямом кафедри української лінгвістики та методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди». Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди» (протокол №5 від 2 грудня 2016 року), також тему схвалила наукова координаційна рада «Українська мова» Інституту української мови НАН України (протокол № 76 від 28 лютого 2017 року).

Структурування дисертації, виклад матеріалу й оформлення роботи здійснено відповідно до вимог на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Теоретико-методологічну базу дослідження висвітлено ґрунтовно. У вступі наявні необхідні структурні елементи (об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження, методи реалізації задекларованих завдань, увиразнено наукову новизну, вказано на теоретичну і практичну цінність результатів).

Архітектоніка дисертації логічна. Робота складається із чотирьох розділів. У першому теоретичному розділі висвітлено такі аспекти: історію вивчення іншомовної лексики в українському мовознавстві з кінця ХІХ століття і до наших днів; проблему диференціації іншомовної лексики в українському мовознавстві; особливості впливу позамовних чинників на лексичний склад української мови. У другому розділі проаналізовано традицію використання запозичень у писемних стилях української мови – офіційно-діловому, науковому, художньому, конфесійному, публіцистичному. Третій розділ репрезентує специфіку функціонування тематичних груп новітніх запозичень у публіцистичному стилі. Четвертий розділ присвячено неозапозиченням у мові інтернет-мереж – на перехресті функціональних стилів. Усі розділи мають кількарівневе структурування, що дало змогу якісно систематизувати джерельний матеріал.

Дисертація Ю. О. Молоткіної виконана на помежовій ділянці лексикології і лінгвостилістики. Такий інтегральний підхід дав змогу увиразнити різні параметри іншомовізмів (семантичні, структурні, функціональні). Огляд літератури у дослідженні здійснено дуже детально. Відрадно, що розглянуто формування теорії запозичення, причини запозичень, проблему диференціації іншомовної лексики в українському мовознавстві, етапи освоєння запозичень. На думку здобувачки, сучасне трактування терміна «запозичення» відрізняється від класичного визначення термінів «запозичені слова» та «іншомовні слова», у дослідженні використано термін «запозичення». Зосереджено увагу на вивченні новітніх англізмів через те, що вони є найдинамічнішим шаром запозиченої лексики.

Ключовими термінами слугують і такі: «лексеми англomовного походження», «лексеми іншомовного походження» та «чужомовізви». У цьому контексті варто звернути увагу на тлумачення здобувачкою терміна «запозичення» як процесу і результату, а також на те, що запозичатися може лексична одиниця з різних сфер, наприклад, із термінології у загальнономовний вжиток, із діалектів до літературної мови.

Висвітлюючи теоретичні засади дисертації, Ю. О. Молоткіна зазначає, що дослідження українських мовознавців проблеми запозичень кінця ХХ – початку ХХІ ст. зосереджені саме на питаннях проникнення іншомовних лексем до українського дискурсу та процесу їх адаптації у мові-реципієнті; впливу мовних та позамовних чинників на лексичний склад української мови; особливостей функціональних стилів сучасної української мови. Проблема проникнення англomовних запозичень у сучасну українську мову досить дискусійна, і ставлення мовознавців до неї є різним. Одні вважають, що англізми засмічують мову, руйнують її унікальність, інші, навпаки, стверджують, що процес розповсюдження англізмів є незворотнім, необхідно «крокувати в ногу зі світом». До негативних наслідків уживання лексем англomовного походження здобувачка відносить зміну або викривлення мовної норми української мови, вживання англізмів за наявності українського відповідника, щоб здаватися більш обізнаними, створити образ високоосвіченої людини. Тому, як зазначає Ю. О. Молоткіна, необхідно виробити підходи до вивчення та класифікації таких лексичних одиниць.

У дисертації ґрунтовно проаналізовано особливості використання запозичень у писемних та розмовному стилях української мови. В офіційно-діловому стилі дисертантка виділяє найпоширеніші групи англізмів: фінансові терміни, юридичні та терміни комп'ютерно-інформаційних технологій; у сфері наукової лексики прослідковує процес запозичення англізмів зі сфери гуманітарних наук: політології, педагогіки, психології. Констатує, що конфесійний стиль найменше зазнає впливу англійської мови, запозичено лише деякі англomовні лексеми зі сфери комп'ютерно-

інформаційних технологій, що зумовлено такими позамовними чинниками, як глобалізація та діджиталізація суспільства.

У дослідженні застосовано релевантні загальнонаукові та спеціальні лінгвістичні методи, такі як: *описовий* метод (для виявлення специфіки вживання англіцизмів у різних стилях української мови), *метод контекстуально-інтерпретаційного аналізу* (для тлумачення значень та встановлення статусу лексеми англomовного походження), *аналізу і синтезу, безпосереднього спостереження, кількісний аналіз, лінгвостилістичний, компонентний* та ін., що дало змогу здобувачці досягнути задекларованих мети та завдань.

Наукова новизна результатів дослідження детермінована теоретичною і практичною значущістю роботи. Дисертація виконана здобувачкою самостійно, містить наукові узагальнення та нові обґрунтовані теоретичні результати, що мають значення для галузі гуманітарних наук та є важливими для лінгвістики і лінгводидактики.

Найбільш істотні наукові результати рецензованого дослідження полягають у тому, що:

- запропоновано методологію функціонально-стильової диференціації лексем іншомовного походження;
- сформовано корпус неозапозичень у сучасній українській мові;
- виокремлено нові тематичні групи запозиченої лексики у різних функціональних стилях;
- увиразнено необхідність своєчасної фіксації новітніх запозичень;
- схарактеризовано процеси субстандартизації лексики іншомовного походження;
- вмотивовано зв'язок процесу запозичення з демократизацією та орозмовленням літературної мови, що відображено у дифузності функціональних стилів української мови.

Науково вагомий висновок Ю. О. Молоткіної про те, що у писемних стилях спостерігається тенденція запозичення таких лексем, які допомагають

задовольнити потреби комунікації у науковій та державно-адміністративних сферах, а динаміка процесу запозичення англійців суттєво поступається динаміці лексичної інтерференції у розмовному та публіцистичному стилях. Здобувачка встановила, що з розвитком інтернет-комунікацій та із збільшенням кількості інтернет-видань публіцистичний стиль зазнав докорінних змін відповідно до вимог діджиталізованого світу: розширюється тематика запозичень; англійці соціально-економічної та науково-технологічної тематики поступаються новим тематичним групам – спортивної тематики, шоу-бізнесу, кіноіндустрії та образотворчого мистецтва. Авторка зафіксувала значну кількість лексем англійського походження у телевізійному дискурсі, а також і в онлайн-виданнях.

Ю. О. Молоткіна констатує, що саме розмовний стиль найбільше піддався впливу активізації процесу запозичення, оскільки в розмовній мові адаптувався найширший діапазон лексики англійського походження у порівнянні з іншими стилями сучасної української мови.

Вважаємо, що **достовірність положень і висновків** у дисертації забезпечує багатоаспектний аналіз зібраного матеріалу і репрезентативна джерельна база, оригінальна і багата. Фактичний матеріал дослідження складає близько 5000 лексичних одиниць іноземного походження, відібраних шляхом суцільного виписування з текстів різних функціональних стилів сучасної української мови. Поцінуємо оптимальний спосіб паспортизації матеріалу. Кількість та якість використаних матеріалів, докладність їхнього аналізу створює передумови для забезпечення достовірності результатів дисертаційної роботи.

Встановлено, що деякі тематичні групи іноземізмів можуть вживатися в усіх стилях, наприклад, терміни зі сфера комп'ютерно-інформаційних технологій, соціально-психологічні терміни. Здобувачка, попри традиційні для лінгвістів труднощі, пов'язані зі стилістичним маркуванням лексики, здійснила стильову і стилістичну диференціацію зафіксованих новітніх англійців. У якості джерельної бази використано

соціальні мережі як відображення живої розмовної української мови. Чітко розподілено лексику англломовного походження на субстандартну, вульгарну та міжстильову. Висновки після розділів і загальні висновки в дисертації цілісно підсумовують результати спостережень авторки.

Теоретичне та практичне значення представленої дисертації. Робота має важливе **теоретичне значення**, оскільки одержані результати є внеском у теоретичні засади української лексикології, інтернет-лінгвістики, стилістики, лінгвопрагматики, комунікативної лінгвістики, зокрема психолінгвістики. Доказовість сформульованих здобувачкою положень підсилює теоретичну значущість дисертації. Так, Ю. О. Молоткіна стверджує, що демократизація суспільства і, як наслідок, мови, з одного боку, певною мірою нашкодила літературній мові, призвела до розхитування її норм, спричинила тенденцію до аграматизації і подекуди навіть вульгаризації мови, а також часом до надмірного і недоречного вживання новітніх «модних» англізмів, що можна охарактеризувати як «англломовний снобізм», коли уживання англізму детерміноване бажанням мовця виділитися, а не об'єктивною потребою у доборі влучного англізму. Проте, з іншого боку, еволюція лексики англломовного походження вкотре підтвердила здатність української мови не просто запозичувати іншомовні лексичні одиниці, а творчо обробляти їх, пристосовувати до сучасних комунікаційних потреб та ситуацій, про що свідчить низка зафіксованих похідних складних номінацій та експресем англломовного походження, утворених за допомогою граматичних засобів української мови.

Практична цінність дослідження полягає в тому, що результати дисертаційної розвідки можна використати: у викладанні низки дисциплін у закладах вищої освіти – лексикології, стилістики, соціолінгвістики, історії української мови; для розробки і впровадження спецкурсів із міжкультурної комунікації; у розробці навчальної та методичної літератури для шкіл. Систематизовані лінгвальні факти слугуватимуть укладанню словників інновацій, загальнономовних словників тлумачного типу.

Повнота викладення матеріалів у публікаціях. Ю. О. Молоткіна висвітлила отримані наукові результати в десяти одноосібних публікаціях. Із них 5 статей у наукових фахових виданнях України, які на дату їхнього опублікування внесені до переліку наукових фахових видань України, затвердженого в установленому законодавством порядку. Одна стаття надрукована у збірнику, що входить до наукометричної бази Web of Science, одна стаття в науковому періодичному виданні іншої держави (у Польщі) з наукового напрямку, за яким підготовлено кваліфікаційну працю здобувачки. Результати дисертації широко апробовано на наукових конференціях різного типу: університетських, всеукраїнських і міжнародних.

ВИСНОВОК

Усі наукові результати, які викладені в дисертаційній роботі та виносяться на захист, авторка отримала самостійно. Зміст дисертації відповідає задекларованій меті, наукові завдання, які поставила здобувачка, вирішено повністю, мети дослідження досягнуто. Анотація, структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам. Публікації здобувачки відображають основні положення дисертації. Порухень академічної доброчесності не виявлено.

Викладене дає змогу зробити висновок про те, що дослідження Ю. О. Молоткіної «Функціонально-стильова диференціація новітніх запозичень у сучасній українській мові» є завершеною працею, у якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що сукупно розв'язують конкретне наукове завдання, яке має значення для розвитку сучасного мовознавства. Дисертація Юлії Олександрівни Молоткіної відповідає вимогам п. 10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, та може бути представлена у спеціалізованій вченій раді для присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія.

Результати дисертаційної роботи Ю. О. Молоткіної обговорено і схвалено на розширеному засіданні фахового семінару кафедри загального мовознавства і слов'янських мов Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка 23 жовтня 2020 року.

Голова фахового семінару

доктор філологічних наук, професор,
декан факультету філології і журналістики
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Т. П. Вільчинська

Рецензенти:

доктор філологічних наук,
професор кафедри української мови
та методики її навчання
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Л. В. Струганець

кандидат філологічних наук, доцент,
заступник завідувача
навчально-методичного відділу,
доцент кафедри романо-германської філології
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Учений секретар

26.10.2020 р.

О. М. Пежинська

В. Р. Гевко